

Тема 6. Глобальне управління.

План

1. Поняття та сутність глобального управління.
2. Концепції глобального управління та їх зміст.
3. Умови глобального управління та перешкоди його здійснення.
4. Можливості удосконалення глобального управління.

 Ключові поняття: управління, глобальне управління, суб'єкти глобального управління, об'єкти глобального управління.

1. Поняття та сутність глобального управління.

Розмови про розвивання державного суверенітету, його обмеження цілком закономірно приводять до пошуків нових форм глобального управління. Проблема глобального управління, здатності такого управління є однією центральних у сучасній політичній глобалістиці. Нині проблеми глобального управління є предметом дослідження як зарубіжних, так і українських вчених. Зокрема, ці проблеми вивчають Дж. Розенау, Дж. Г. Спет, М.П.Карнс, К.А. Мінгст, А. Поручник, Ю.Гайдай, Я Тимків, О.Кукарцев та інші.

З кінця 1980-х років в світовій політичній думці розгорнулись дискусії по проблемам світорегулювання. Дискусії проходили переважно в межах концепції глобального управління/регулювання (global governance), яка сформувалась на початку 1990-х років. В широкий обіг поняття «глобального управління» було запроваджено створеною в 1992 р. Комісією ООН по глобальному управлінню, які серед завдань пошуку шляхів розв'язання глобальних проблем визначили і розробку нових правил поведінки на світовій арені.

Сабіна Тука вважає, що за останні десятиліття сформувався сприятливий контекст для глобального управління. Це обумовлено тим, що: по-перше, держави вже не є єдиними дійовими особами; інші учасники (громадянське суспільство, міжнародні експерти) стали активними гравцями на міжнародній арені; по-друге, більшість проблем нині має транскордонний та транснаціональний характер; по-третє, світ нині є більш складним ніж будь-коли раніше [23]. 23. Tuca S. (2015) Global Governance vs. National Sovereignty in a

Globalized World/ Alexandru Ioan Cuza University of Iasi, Centre for European Studies, Iasi, Vol. 7, Iss. 1, pp. 193-201.

Нині існують різні визначення поняття «глобальне управління». В кожному з визначень увага акцентується на певних ознаках та елементах такого управління. Одні вчені підкреслюють, що таке управління: перетинає межі національних кордонів; залучає до управління різноманітних соціальних акторів або різноманітних економічних суб'єктів на національному і глобальному рівнях; довготривалий процес, в якому досягається консенсус у різнорідних і суперечливих інтересах шляхом застосування кооперативних дій тощо [2].

Але погоджуючись з тим, що глобальне управління є важливим та актуальним, слід визначити як воно впливає на державний суверенітет.

Вважається, що зростання значення глобального управління вивело дискусії щодо національного суверенітету на новий рівень. ‘

Чумаков називає низку важливих питань, відповіді на які дозволять визначити суть глобального управління. Це наступні питання:

- Як можливе глобальне управління в принципі та яка логіка такого управління?

- Які основні завдання має вирішити глобальне управління?

- Які передумови для формування глобального управління вже є в сучасному світі?

- Які міжнародні організації та структури, що функціонують нині, відповідають чи за певного реформування могли б відповідати суті та принципам глобального управління?

- Які перешкоди стоять на шляху до побудови глобального управління?

- Які принципові рішення та на якому рівні мають бути прийняті як першочергові та наступні кроки у досягненні поставлених цілей?

- Хто може й має взяти на себе відповідальність за формування глобального управління?

- Зрештою, хто і яку ціну має за все це заплатити? [].Чумаков А. Н.

Глобальный мир: проблема управления. Век глобализации. 2010. № 2. С. 3–15.

Протягом 1990-х років концепція глобального управління базувалась на попередньому досвіді міждержавної взаємодії і реально існуючих наднаціональних політичних структурах, визнанні значення наднаціональних інститутів, державно-інституціональному баченні майбутньої системи глобального управління. Але додатковим елементом стає визнання необхідності доповнення відносин між державами іншими відносинами – між державами і новими міжнародними, транснаціональними і наднаціональними акторами. Це, зокрема, знайшло відображення в доповіді Римському клубу «Перша глобальна революція» (1991р.).

Зміни, які відбулись в міжнародних відносинах на межі тисячоліть, призвели до посилення впливу теоретичних поглядів неоліберального напрямку в їх дослідженні. Серед авторів, які презентували ліберальну та неоліберальну парадигму дослідження проблем глобального управління, слід назвати німецьких дослідників Т.Рісе, Д.Меснера, Фр.Нушелера, Л.Фількенштейна, американських та англійських дослідників Дж.Розенау, Дж.Галтунга, Р.Кеохейна, Дж.Ная [1].

У доповіді Комісії ООН по глобальному управлінню «Наше глобальне сусідство» (1995 р.) вказувалось на взаємопов’язаність національних та глобальних зусиль та політик, створенні наднаціональної системи управління. Були сформульовані пропозиції щодо перебудови системи ООН як найважливішого кроку до реалізації принципів глобального управління []. Our Global Neighborhood. Report of the Commission on Global Governance. Oxford, 1995.

Ідеї цієї доповіді опинились в центрі обговорення питання щодо реформування ООН. В доповіді Програми розвитку ООН за 1999 р., присвяченій людському виміру глобалізації, була констатована необхідність створення моделі глобального управління «з людським обличчям» і запропонована нова

глобальна архітектура, адекватна викликам сучасного світу. В якості нових глобальних інститутів були запропоновані Всесвітній центральний банк, Всесвітня екологічна установа, Всесвітній інвестиційний фонд, Міжнародний карний суд з широкими повноваженнями в галузі прав людини, реформування ГА ООН.

Узагальнюючи еволюцію поглядів на глобальне управління на межі тисячоліть, виокремлюють наступні підходи. Перший базується на визнанні регулюючої функції ООН і інших міжнародних організацій. Другий підхід констатував, що система глобального управління знаходиться в стадії формування, а її організаційні форми є ще невизначеними. В третьому підході глобальне управління розглядалось як якісно нова система, відмінна за принципами регулювання від міждержавних відносин.

В цих парадигмальних межах сформувалось декілька основних версій глобального управління, зокрема олігархічні – концепція «світового уряду», яка в практичному плані передбачала зміцнення ролі наднаціональних структур та інститутів, узгодження позицій та розробку єдиного політичного курсу світового розвитку на основі домінування визначеної групи країн або однієї держави [1]. Романова В. Світовий порядок і глобальне управління. Актуальні проблеми міжнародних відносин. Випуск 98 (Частина I), 2011. С. 52-54.

2. Концепції глобального управління та їх зміст.

Нині виділяється декілька підходів до розуміння того, яким може бути шлях до глобального управління. Їх ще іменують концепції глобального управління. Так, німецький дослідник Д. Месснер відзначає *чотири таких підходи*.

Перший підхід пов'язаний з ідеєю *формування єдиного світового уряду*, яка виникла задовго до закінчення «холодної війни» у численних теоріях, документах, матеріалах суспільних рухів. Його прихильники вважають, що світовий уряд має створюватися у спосіб і за зразком держави, працювати і виконувати ті ж функції, які виконують уряди окремих держав. Головна проблема - повноваження такого уряду, визначення сфери його впливу.

Ідея створення єдиного світового уряду не знаходить нині особливої підтримки серед науковців і політиків, вважається утопічною і такою, що заважає вирішувати нагальні світові проблеми. Однак, справжньою причиною несприйняття даної ідеї, є небажання національних держав ділитися своїми владними повноваженнями і бути підлеглими всесвітнього органу управління.

Сутність *другого підходу* розкривається в ідеї проведення реформування міжнародних організацій, і насамперед ООН. Вона має стати головним суб'єктом управління, а її інститути могли б виконувати роль своєрідних міністерств і відомств.

Такий проект також викликає достатньо аргументованих заперечень. Серед них: передбачувані досить сильні можливості централізації в структурі міжнародної організації; сумніви щодо здатності ООН до реформування і оновленої структуризації; зведення нанівець зусиль в організації демократичного управління світом за участі могутніх держав та ін.

Третій підхід пов'язаний з ідеями однополюсності світу й управління ним Сполученими Штатами Америки як провідним актором в економічній,

військово-політичній, технологічній сферах та в галузі масової культури. Його дотримуються автори, орієнтовані на концепцію «політичного реалізму», зокрема, Зб. Бжезинський. Як і попередні підходи, ідея гегемонії США викликає велику кількість заперечень. Головний аргумент полягає в тому, що у сучасному світі не можна не враховувати цілі, інтереси й активність інших акторів, таких могутніх як, наприклад, Європейський Союз, Японія чи Китай. Практика все більше підтверджує, що управління однією державою неможливе.

Четвертий підхід формується на уявленнях про поліцентричний світ і передбачає участь у глобальному управлінні не лише держав і міждержавних утворень, а й інших акторів. Залучення до глобального управління останніх визначає головну відмінність даного підходу від попередніх. Співробітництво може призвести до політичних змін і врешті до створення всесвітнього союзу.

П'ятий варіант глобального управління пов'язаний з участю у ньому лідерів країн «вісімки». Тут слід відмітити, що не дивлячись на відому позитивну роль цих держав, їх участь в управлінні має традиційний характер, дублює функції ООН, не є цілеспрямованим. При виникненні світових проблем, які потребують негайного прийняття заходів, лідери як правило діють із запізненням. Рішення, які приймаються на зустрічах «вісімки», мають дорадчий характер, не набувають легітимних форм, відсутні органи, які відповідали б за виконання прийнятих рішень. Але навіть така форма співробітництва суттєво впливає на світові процеси, сприяє координації дій суб'єктів світової політики.

3. Умови глобального управління та перешкоди його здійснення.

На думку Чумакова, для формування ефективної системи управління на планетарному рівні повинні бути створені відповідні умови []. А. Н. Чумаков. Глобальный мир: проблема управления

Таблиця 1. Умови формування ефективної системи глобального управління

№/№	Умови глобального управління
1.	Загальнозначущі всім основи моралі
2.	Єдине правове поле та система як прийняття, так і виконання у планетарному масштабі правових норм, єдиних всім країнам і народів
3.	Забезпечення спільної безпеки та об'єднання зусиль у її підтримці через різноманітні співпраці
4.	Політична співпраця у планетарному масштабі
5.	Узгоджена фінансова політика в масштабах планети
6.	Релігійна толерантність та відділення церкви (релігійних інститутів) від інститутів (структур) глобального управління
7.	Науково-технічна співпраця, а також співпраця у сфері освіти та охорони здоров'я
8.	Загальна (світова) мова міжнародного спілкування

Загальнозначущі всім основи моралі, тобто у планетарному масштабі необхідне формування загальнолюдських цінностей і загальнолюдської моралі, які б не підміняли, а доповнювали та розвивали мораль та цінності різних народів. Загальна декларація прав людини, що зрівнює всіх людей у їхньому

праві на життя, свободу та власність, може і має бути відправною точкою формування такої моралі.

Іншою необхідною умовою глобального управління є *єдине правове поле та система як прийняття, так і виконання у планетарному масштабі правових норм, єдиних всім країнам і народам*. Таке право зовсім не передбачає скасування правових систем окремих держав чи регіональних структур, міжнародних правових актів та інституцій. Важливо тільки, щоб останні були приведені у відповідність до правових нормами вищого порядку (глобальним правом) і суперечили їм.

Глобальне управління передбачає також *забезпечення спільної безпеки та об'єднання зусиль у її підтримці через різноманітні співпраці*. Насамперед йдеться про економічне співробітництво, яке вже отримало суттєвий розвиток у сучасному світі у вигляді транснаціональних корпорацій, консорціумів, спільних організацій тощо. Світова торгівля також зробила сьогодні вже практично всі народи планети залученими у єдиний глобальний ринок праці, товарів та послуг.

Наступною необхідною умовою глобального управління є *політична співпраця у планетарному масштабі*. Воно покликане забезпечити врегулювання конфліктних ситуацій та мирне співіснування шляхом компромісів у вирішенні спірних питань з максимально можливим врахуванням інтересів різних сторін. На відміну від економічного, політичне співробітництво в глобальному масштабі ще належить вибудувати, оскільки в цій сфері сьогодні відносини складаються поки що на основі абсолютного пріоритету національних і корпоративних інтересів. Військова співпраця, що здійснюється сьогодні на регіональному рівні та виконує завдання обороноздатності окремих країн та народів, тобто що захищає їх від зовнішньої загрози, має поступитися місцем поліцейським силам, що забезпечує правопорядок та захист від криміналу та злочинних діянь.

Узгоджена фінансова політика в масштабах планети, як показав у тому числі і остання світова фінансова криза, є необхідною умовою глобального управління. Очевидно, що без єдиної грошової одиниці здійснювати узгоджену фінансову політику буде дуже складно, якщо взагалі можливо.

Релігійна толерантність та відділення церкви (релігійних інститутів) від інститутів (структур) глобального управління необхідні як найважливіша умова мирного співіснування та конструктивної взаємодії різних людей незалежно від своїх релігійних переконань чи відсутності таких.

Науково-технічна співпраця, а також співпраця у сфері освіти та охорони здоров'я передбачають створення умов для збалансованого культурного та соціального розвитку різних континентів та регіонів планети.

Загальна (світова) мова міжнаціонального спілкування необхідна для підтримки комунікації в різних сферах суспільного життя та розвитку міжкультурної взаємодії.

Таблиця 2. Перешкоди на шляху глобального управління

№/№	Основні перешкоди глобального управління
1.	Більшість сучасних держав не готові сьогодні поділитися навіть незначною частиною своїх повноважень на користь наднаціональних структур

2.	Відсутність відповідних світових структур та необхідних процедур, покликаних забезпечити вироблення, прийняття та неухильне виконання правових норм, які були б обов'язковими для всіх країн та народів
3	Соціально-економічна відсталість значної частини світової спільноти та величезний розрив між надлишковим багатством та злиднями у планетарному масштабі
4	Відсутність світової валюти як загального платіжного засобу, яка б була рівновіддаленою від окремих суб'єктів міжнародних відносин, найважливішими з яких є різні країни.

Більшість сучасних держав функціонують на основі принципів, що сформувалися за умов, коли людство було ще фрагментарним і не проявляло себе як єдине ціле. Правлячі еліти різних суб'єктів міжнародних відносин, що органічно вписалися в систему сформованих зв'язків, продовжують і сьогодні мислити фрагментарно всупереч обставинам, що змінилися, які вимагають системного, глобального погляду на світ. З цих позицій вони продукують та підтримують необґрунтовані страхи щодо втрати внаслідок глобалізації самобутньої культури окремих народів, втрати національної ідентичності тощо. *Наполегливо обстоюючи позицію незалежності та національного суверенітету більшість сучасних держав не готові сьогодні поділитися навіть незначною частиною своїх повноважень на користь наднаціональних структур.* Проте йдеться про досить великі повноваження, які потрібно передати структурам глобального управління. Насамперед це питання безпеки, що передбачає поетапне реформування та скорочення національних збройних сил з подальшим приведенням їх у єдину систему із загальним управлінням. Поліцейські структури хоча і залишаться в місцевому та регіональному підпорядкуванні, проте також вимагатимуть загальної планетарної координації.

Іншим неодмінним елементом системи глобального управління, як зазначалося, є глобальне право, яке ще належить створити, оскільки воно зовсім не тотожно склалося міжнародному праву, через якого можна лише регулювати міжнародні відносини, але не керувати ними. І якщо міжнародне право, що стосується двох і більше суб'єктів міжнародних відносин, давно та відносно ефективно працює, то глобальне право, яке охоплювало б усе людство, побудувати поки що не вдається. З цієї причини навіть, наприклад, зухвалі злочини піратів Сомалі, від яких страждають багато країн, що ведуть морську торгівлю, не призвели до того, щоб міжнародне співтовариство поклато цьому неподобству кінець. Головною причиною такого стану справ є *відсутність відповідних світових структур та необхідних процедур, покликаних забезпечити вироблення, прийняття та неухильне виконання правових норм, які були б обов'язковими для всіх країн та народів.* Поза системою глобального управління ця задача не може бути вирішена в принципі. Але й глобальне управління без правового забезпечення неможливе. Отже, процес становлення глобального права та глобального управління має здійснюватись одночасно.

Ще однією найважливішою перешкодою на шляху створення глобального управління є *соціально-економічна відсталість значної частини світової спільноти та величезний розрив між надлишковим багатством та злиднями у планетарному масштабі.* Без механізмів координації глобального соціально-

економічного розвитку та планетарної системи фінансового регулювання ця завдання також може бути вирішена.

Введення загальної платіжної одиниці стало вже наказом часу, що наочно продемонструвала й остання світова фінансова криза. Сьогодні роль світових грошей певною мірою виконує долар, але він не може зняти проблему в принципі, оскільки є національною валютою, рішення щодо якої приймаються однією державою – США. *А світова валюта як загального платіжного засобу має бути рівновіддалена від окремих суб'єктів міжнародних відносин, найважливішими з яких є різні країни. Очевидно, що така валюта, як і світова мова як засіб міжкультурного та міжнаціонального спілкування, має бути неодмінною умовою формування ефективної системи глобального керування* []. Чумаков А. Н. Глобальный мир: проблема управления. Век глобализации. 2010. № 2. С. 3–15.

4. Можливості удосконалення глобального управління.

Нині існує необхідність удосконалення глобального управління. Вона обумовлена сукупністю обставин. Основними з них є:

- посиленням міжцивілізаційних протистоянь у світі, які нерідко переростають у міжнародний тероризм, що вимагає надзвичайно делікатної координації дій світового співтовариства з метою поступового і безболісного послаблення цих протистоянь;

- зростаючою непередбачуваністю кліматичних змін на планеті, невизначеністю заходів антропогенного впливу на них, що потребує невідкладних управлінських дій для отримання випепержуючих знань про стан оточуючого середовища і прийняття попереджувальних заходів мінімізації заходів антропогенного впливу;

- ускладненнями нестабільної світової фінансово-економічної системи, яка дедалі більше стає сюрреалістичною (базується не на розумі, а на інтуїції), віртуальною і спекулятивною, оскільки 90% грошей (капіталу), обертаються у світі без участі в обороті товарів і послуг. Такий некерований розвиток світової фінансово-економічної системи в умовах «диктатури прибутку» і ліберального фундаменталізму несе для людства непередбачувані катаклізми.

Загальні проблеми вимагають спільних дій суб'єктів міжнародних відносин. Нині найчастіше пов'язують підвищення ступеня керованості глобальними процесами з ООН, зміцненням її авторитету. Існує багато пропозицій щодо реформи ООН. Серед них рекомендації, що містяться у доповіді «Більш безпечний світ: наша спільна відповідальність», підготовленої за дорученням Генерального секретаря Кофі Аннана Групою високого рівня з загроз, викликів та змін (2004), а також у низці інших доповідей.

Дослідники проблеми підвищення ефективності глобального управління відмічають, що при всієї важливості підвищення авторитету та ефективності ООН цього недостатньо. Ефективне управління неможливе без керуючих органів, наділених владними повноваженнями. Такими інститутами можуть бути інститути наднаціональної влади, які мають необхідні владні повноваження, тоді як ООН може діяти лише за згодою представлених у ній національних держав (а їх понад 190). Нині існуюча міжнародна інституційна система не може забезпечити належного рівня керованості світовими процесами.

До ідеї світового уряду зверталися політичні мислителі минулого. Таку ідею висували виступали свого часу Фердинанд Теніс, Торстейн Веблен, Бертран Рассел, Альберт Ейнштейн, Андрій Сахаров та ін. Функцію світового уряду приписували ООН, провідним міжнародним фінансовим інститутам, «сімці», НАТО, нарешті, Сполученим Штатам. Але незмінно вставав питання про легітимне джерело влади (тобто відсутність такого) на світовому, наддержавному, рівні. Тому паралельно набула розвитку ідея всесвітньої федерації держав. Першим її артикулював, мабуть, Іммануїл Кант: у його трактаті «Вічний мир» (1795) проводилася думка, що суверенні національні держави морально зобов'язані не допустити війни та міжнародної анархії, віддавши себе під цивілізовану владу закону. У XX ст. ця ідея втілювалася у федералістських теоріях і рухах, які виникли ще в 30-ті рр., потім набули розвитку після Першої світової війни, особливо наприкінці 40-х і на початку 50-х рр. XX століття. Виникли різні організації, які створили Всесвітню асоціацію федералістів, яка прийняла потім назву «Світове федералістський рух». На противагу Статуту ООН почали з'являтися проекти всесвітніх конституцій: сама перша – в 1948 р., пізніше – проект конституції Федерації Землі (1968) і десятки інших (відомо до 150 таких проектів). Наприкінці 60-х років. минулого століття під керівництвом Сола Мендловиця та Річарда Фолка (США) було здійснено міжнародний дослідницький проект з моделювання світового порядку (World Order Model Project), в якому прийняли участь вчені з багатьох країн.

Дослідження фокусувалися головним чином на пошуку та обґрунтуванні формули глобального управління. Одні вчені, як З.Мендловіц, К. Ф. Вайцеккер, висловлювалися на користь ідеї світового уряду, інші, як Р. Фолк, вбачали у цьому крайність, якої слід уникати. Р. Фолк розробив концепцію «центральної спрямовуючої системи» (central guidance system, або human guidance). Близької позиції дотримувався Едвін Ласло, він, зокрема, розвивав концепцію світової системи, що саморегулюється, діє на основі принципу зворотних зв'язків (World Homeostat System).

У цьому напрямі ні розвивали свої ідеї автори деяких доповідей Римському клубу. За ініціативою останнього було розроблено серію моделей, які істотно похитнули традиційний погляд, згідно з яким соціально-економічні проблеми та протиріччя людського суспільства завжди вирішуються самі собою. Наводилися серйозні, обґрунтовані аргументи на користь якісно іншого рівня організації світової спільноти. В узагальнюючій доповіді «Перша глобальна революція», поданому від імені Ради Римського клубу, була запропонована стратегія XXI в. яка фокусувалася на питаннях управління та можливості управляти.

Ні світовий уряд, ні всесвітня федерація не мають шансів на реалізацію у сучасному світі. Нині вже існують деякі структури з обмеженими наднаціональними функціями. Це, по-перше, такі багатофункціональні інститути, як:

– Рада Безпеки ООН, правомочна, згідно зі Статутом ООН, приймати що зобов'язують рішення з питань підтримки миру та безпеки, вводити санкції та використання військово-поліцейських сил ООН. Звичайно, Рада не є в строгому значенні слова наднаціональною владою, оскільки її члени приймають рішення згідно з інструкціями урядів, які вони представляють, існує право вето, а

військово-поліцейські сили надаються національними державами та залишаються під їхньою юрисдикцією.

– Європейський союз – найбільш інтегрована у наш час наднаціональна структура, що еволюціонує (за всіх відомих труднощів) у напрямку європейської федерації. Європейська Комісія (виконавчий орган – уряд) та Європейський Парламент є наднаціональними органами влади у сенсі. Створено Європейське оборонне агентство, що формуються Європейські сили оборони та безпеки (Європейський корпус).

– Рада Європи – міжурядова політична організація, до якої входять усі європейські держави (крім Білорусії), які прийняли на себе певні зобов'язання щодо дотримання правами людини. Його робітничі органи – Комітет Міністрів, Парламентська Асамблея (ПАРЕ), Міжнародний секретаріат. Один із головних напрямів діяльності Ради представляє Європейський суд з прав людини, його рішення є обов'язковими для виконання державами, які підписали Європейську конвенцію з прав людини.

По-друге, існує низка монофункціональних наднаціональних інститутів:

– Міжнародний суд – головний судовий орган ООН. Згідно зі Статутом ООН, Суд по рішенням Ради Безпеки та або на основі звернення зацікавлених сторін може розглядати юридичні суперечки між державами, причому його рішення є обов'язковими для виконання сторонами, які визнають його юрисдикцію. У разі коли невиконання рішення Суду загрожує підтримці миру та безпеки, гарантом виконання рішення виступає Рада Безпеки ООН

– Міжнародний кримінальний суд у Гаазі (договір про його створення набув сили у 2002 р.)

– Міжнародний трибунал з колишньої Югославії у Гаазі (заснований 1993 р.).

– Міжнародний суд з Руанді в Аруші (заснований 1994 р.).

Є також міжнародні організації, які за своїми функціями наближаються до наднаціональних та компетенція яких може бути розширена з метою підвищення їх ефективності, наприклад:

– Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ), до обов'язків якої належить не тільки локалізація пандемій, але і їх запобігання, що передбачає статі достовірної інформації та безперешкодний доступ до осередків захворювань.

– Міжнародне агентство з атомної енергії (МАГАТЕ) – воно правомочне контролювати дотримання відповідних міжнародних угод та проводити інспекції на національних ядерних об'єктах.

– Світова організація торгівлі (СОТ), у складі якої є постійно діючий апеляційний орган, рішення якого обов'язкові.

– Міжнародна організація праці (МОП) – вона здатна дати об'єктивну та неупереджену оцінку практики та законодавства за трудовими стандартами, але поки що не має можливості контролювати дотримання трудового права (хоч існує Комітет експертів із застосування конвенцій та рекомендацій)

- Міжнародна організація кримінальної поліції (Інтерпол).

– Більш самостійну роль можуть набути організації керівників деяких державних закладів (наприклад, Центральних банків).

Наднаціональна влада повинна, в принципі, мати кілька обов'язкових ознак, а саме: керуватися лише міжнародним правом, діяти на основі дотримання прав людини та принципів демократії, мати у своєму розпорядженні необхідні повноваження та ресурси. Більшість названих організацій та органів недостатньо задовольняють цим критеріям. Звідси ідея створення нових або перетворених з існуючих функціональних глобальних агентств, наділених повноваженнями та ресурсами для оперативного вирішення конкретних проблем у взаємодії з відповідними націями та органами, на основі принципу субсидіарності. Це могли б бути:

- Глобальне агентство безпеки та розвитку, яке виконувало б функції боротьби з екстериторіальними терористичними структурами, наркотрафіком, міжнародними злочинними угрупованнями, сприяло державам, уряди яких не в змозі виконувати обов'язки шення своїх громадян, що впливають із міжнародно визнаних норм.

- Глобальне агентство з надзвичайних ситуацій. Такий міжнародний орган міг би більш оперативно та ефективно реагувати на великі природні та техногенні катастрофи, чим це вдається зараз, коли держави в цих випадках ють в індивідуальному порядку, а узгодження їх зусиль вимагає часу.

- Глобальне агентство з охорони навколишнього середовища могло б виконувати завдання щодо боротьби зі зміною клімату та покращення екологічної обстановки на планеті – завдання, для рішення яких у відповідних органів ООН немає достатніх повноважень.

- Глобальне енергетичне агентство (на базі існуючого Міжнародного енергетичного агентства): його завданням було б регулювання світових ринків енергоресурсів (нині дедалі більш хаотичних), а також сприяння впровадженню енергозберігаючих та енергоефективних технологій та розвитку альтернативних джерел енергії.

- Всесвітня організація охорони здоров'я, права якої поки що досить обмежені, могла б більш ефективно діяти як Глобальне агентство з охорони здоров'я, наділеного відповідними повноваженнями щодо збору інформації, попереджню або локалізації спалахів небезпечних інфекційних захворювань [1]. Вебер. А. Б. Современный мир и проблема глобального управления. *Век глобализации*. 2009. № 1. С.3-15.

Чумаков визначає ті міжнародні організації та структури, які відповідають або за певного реформування могли б відповідати суті та принципам глобального управління. Він вважає, що найбільш оптимальною формою організації суспільного життя, придатною для глобального управління на найближчу перспективу може бути конфедерація національних держав, де буде забезпечено розумний компроміс між глобальними та національними інтересами. Загалом позитивний досвід Європейський Союз дає підстави для певного оптимізму у вирішенні цього питання.

В основу Світової конституції слід покласти Загальну декларацію правами людини. Хоча вона далеко не бездоганна з позиції різних культур і традицій, але цілком довела свою гуманну спрямованість, а також ефективність та життєздатність.

Виходячи з принципу поділу влади, на роль законодавчої влади, то є Світовий парламент, цілком може претендувати ООН. Однак потрібно серйозне реформування цієї організації, щоб надати їй функції законодавчої влади.

Оскільки тут прийматимуться закони та законодавчі акти, обов'язкові всім країнам і народам, важливо передбачити їх справедливе представництво у цьому законодавчому органі глобального управління. Процедура формування Світового парламенту має пройти певну еволюцію – від представництва країн до прямих виборів. Досвід створення та еволюція, наприклад, Європейського парламенту може послужити гарним прикладом у вирішенні цього завдання.

Роль виконавчої буде формувати практично з нуля. Це занадто довга перспектива, що погано проглядається, що робить вирішення даного питання особливо актуальним на тлі глобальних проблем, що загострюються. Очевидно, серйозні протиріччя, з якими людство неминуче зіткнеться в найближчій перспективі, відкриють нові можливості для кардинального вирішення цієї проблеми.

Судову владу, безпосередньо пов'язану із формуванням глобального права, ще належить побудувати, і навіть практично заново. Якийсь досвід у світовій спільноті в цій галузі вже є, і вона може бути покладена в основу майбутнього Світового суду, зачатки якого проглядаються в Нюрнберзькому, Гаазькому та Європейському судах з прав людини.

Рішення про вибудову глобальної системи управління повинні прийматися, безперечно, на планетарному рівні. Як перший крок це могло б бути Всесвітня конференція, приблизним аналогом якої може бути Всесвітня конференція з навколишнього середовища, що відбулася 1992 р. в Ріо-де-Жанейро. Це міг би бути також Всесвітній саміт глав усіх держав, який виробив би важливі підходи до глобального управління. Надалі оперативні тактичні та стратегічні рішення все більше переходили б до новоствореним структурам.

Відповідальність за формування системи глобального управління лежить на світовій науковій, політичній та діловій еліті, тобто на тих людях, які мають відповідне світогляд, володіють необхідними знаннями, наділені найбільшими владними повноваженнями та матеріальними ресурсами. З іншого боку, відповідальність за формування глобальної системи управління спочатку повинні взяти на себе найбільш розвинені країни (США, ЄС, Китай, Росія, Індія, Бразилія та ін.). Вони повинні взяти на себе і найбільший тягар відповідальності за фінансове забезпечення реформування сучасних міжнародних відносин, що зовсім не означає, що на планеті мають бути країни чи народи, які зовсім будуть звільнені від такої відповідальності чи відповідної частки внеску до загальних витрат.

Література

1. Бжезінський Зб. Вибір: світове панування чи світове лідерство / Пер. з англ. А. Іщенка. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2006. – 203 с.
2. Глобалізація: Учебник / Под общ. ред. В. А. Михайлова и В. С. Буянова. – М.: РАГС, 2008. – С.341-360.
3. Глобальне управління – 2025: вирішальний момент. Переклад з англ. Г. Лелів. – Львів: Літопис, 2011. – 120с.

4. Глобалистика. Энциклопедия. / Гл. ред. И. И. Мазур, А. Н. Чумаков. М.: 2003. – 1328 с1.
5. Tuca S. (2015) Global Governance vs. National Sovereignty in a Globalized World/ Alexandru Ioan Cuza University of Iasi, Centre for European Studies, Iasi, Vol. 7, Iss. 1, pp. 193-201.
6. Чумаков А. Н. Глобальный мир: проблема управления. *Век глобализации*. 2010. № 2. С. 3–15.
7. Романова В. Світовий порядок і глобальне управління. Актуальні проблеми міжнародних відносин. Випуск 98 (Частина I), 2011. С. 52-54.
8. Вебер. А. Б. Современный мир и проблема глобального управления. *Век глобализации*. 2009. № 1. С.3-15.